

Posudek na bakalářskou práci Judity Šučurové „Hannah Arendtová a banalita zla“

Cílem bakalářské práce bylo „představení úvah o pojetí banality zla podle německé židovské filozofky Hanny Arendtové“ (s. 1) „společně se všemi aspekty, které podobu banality zla utváří“ (s. 37). Autorka postupuje tak, že se v první kapitole věnuje výkladu radikálního zla v *Původu totalitarismu* a vysvětluje fenomény nadbytečnosti a eliminace spontaneity. Adekvátně bakalářské práci přitom využívá primární i sekundární literaturu. Obohacující je v této části zejména připojení postřehů psychologa Bruno Bettelheima,

Druhá kapitola je věnována banalitě zla. V části 2.1. je předložena biografie Eichmanna, v části 2.2. pak soudní proces s Eichmannem. Vzhledem k tomu, že jsou tyto kapitoly v podstatě synopsis vybraných momentů Eichmannova života z knihy Davida Cesaraniho, mohly by být klidně vypuštěny, neboť jsou vzhledem k tématu zbytečné a ke známému výkladu Eichmannova životního příběhu nic nového nepřidávají. V části 2.3 pak autorka přistupuje ke svému hlavnímu tématu, tedy k vysvětlení banality zla. Dochází k tomu, že banalita zla vyplývá z nepřítomnosti myšlení. Co ovšem tato nepřítomnost myšlení znamená (v jakém smyslu Eichmann nemyslel?) zůstává nevysvětleno.

V části 2.4 nazvané *Pokus o pochopení zla vědeckým bádáním* se kolegyně Šučurová věnuje stručnému výkladu známého experimentu Stanley Milgrama, v kapitole 2.5 je vysvětlena souvislost byrokratizace na rutinizace zla, která se tak může stát banálním. Autorka se zde opírá *Modernitu a holocaust* Zygmunta Baumana a článek Stewarta Clegga.

Třetí část nazvaná *Pojetí banality zla v dnešní době* znovu shrnuje výklad radikálního zla a banality zla a dochází k tomu, že rizika, že se podobné tragické jevy jako holocaust, budou v budoucnosti opakovat, nepominula a stejné mechanismy dehumanizace, byrokratizace a rutinizace zla se tu a tam objevují. Nemalá pozornost je věnována situaci na Ukrajině, přičemž autorka tvrdí, že: „Situace se ale jistě podobá procesu, který se odehrál v nacistickém Německu, kde došlo k tomu, že i obyčejní obyvatelé byli spolupachatelé na zločinu, ale zodpovědnost za svůj čin nepociťovali.“ (s. 46) Slabinou tohoto výkladu je především to, že se neopírá o odborné a seriózní texty, ale o žurnalistické texty a analýzu jednoho washingtonského think-tanku. Arendtová přitom téma rizik spojených s byrokratizací, modernizací, technickým pokrokem a rozvojem zbraní hromadného ničení pojednává podrobněji v závěru knihy *Eichmann v Jeruzaléma* a v dalších textech jako *O násilí* a je škoda, že místo rekapitulací žurnalistických tezí, nebyla předložena analýza serióznějších tezí a pozic.

Závěrem autorka znovu shrnuje výklad banality zla a svou práci uzavírá opět odkazem na válku na Ukrajině.

Předností práce je to, že je v hlavních bodech v zásadě korektní a správně vykládá motiv radikálního zla a pojem banality zla na základě primárních textů a odpovídajícího množství relevantní sekundární literatury. Autorka tedy svůj úkol splnila. Přesto připojím k jejímu textu několik výhrad.

Nejdůležitější je ta, že výklad je ve většině případů málo analytický a inovativní. Autorka většinou referuje výklady z literatury, aniž by zaujímal stanoviska a hodnotila pozice. Jakkoli souhlasím s jejím výkladem o kontinuitě myšlení Arendtové o zlu (teze pochází od Richarda J. Bernsteina), není to v literatuře k Arendtové pozici jediná. Dana R. Villa ve *Philosophy, Politics and Terror* zastává jinou a má pro ni také dobré argumenty. Podobně shrnutí pokusů Stanleyho Milgrama není produktivně využité. Na téma přitom byla na FHS UK obhájena výborně hodnocená práce Veroniky Vodíkové

Hannah Arendtová a Stanley Milgram: Zpráva o banalitě zla a poslušnost autoritě (obhájeno 2016). Pokusů o uchopení banality zla vědeckým bádání je mnohem víc a za analýzu nebo alespoň zmínku by stály pokusy a práce Philippa Zimbarda, Danilea J. Goldhagena (*Hitlerovi ochotní katani*), Christphera R. Browninga (*Obyčejní muži: 101. záložní policejní prapor a "konečné řešení" v Polsku*), abych uvedl alespoň ty nejznámější. Ve filosofii pak na Arendtovou a pojem holého života, který se objevuje v *Původu totalitarismu*, navazuje zejména Giorgio Agamben knihami *Homo Sacer, Co zbývá z Osvětlení, Prostředky bez účelu*), který zajímavým i nikoli triviálním způsobem rozvíjí téma zla v moderních společnostech. Jak již bylo naznačeno, větší pozornost by si zasloužil i pojem myšlení u Arendtové, který je užíván v různých kontextech různě a tvrzení, že *Eichmann* se vyznačoval absencí myšlení rozhodně vyžaduje výklad. Filosoficky by se výklad dal rozvíjet dál, např. směrem k tématu myšlení a odpovědnosti a myšlení a jednání a bylo by to produktivnější než opakování známých fakt Eichmannova života. V pojednání o byrokracii by stálo za to představit poněkud hlouběji pojetí byrokracie u Arendtové a proč je podle ní byrokracie nejhorší tyraníí. Nechci tím, říct, že všechna tato témata, bylo nutné zpracovávat, ale je tak trochu nevyužitá šance, že se autorka soustředila na bezpečnou rekapitulaci víceméně známých tezí.

Jazyk práce je většinou dobrý, občas se objeví stylistická neobratnost. Z hlediska řemeslného vadí, že autorka nerozlišuje mezi relevantní a odborně irelevantní literaturou. Tak se vedle autorů odborných pojednání najednou jako stejná autorita objevuje Petr Pazdera a jeho článek na webu *Forum24*, velká část kapitoly 3. věnované aktuálnosti úvah Arendtové také stojí na žurnalistických textech. To propůjčuje i samotné práci v této části zbytečně žurnalisticko-apelativní charakter. Autorka namísto pojmu totalitarismus, totalitární používá konzistentně pojem „totalitní“ (totalitní nadvláda). I to svědčí o nereflektovaném přejímání žurnalistického jazyka. V odborné literatuře se pojem totalitní nebo totální používá v úplně jiném kontextu. Pojem totalitarismu je odvozen z italského fašismu a fašistických sebedeskriptivních pojmů *totalitario* a *totalitarietà*, které měly označovat radikálně novou formu společenské organizace. Politologický diskurz a analytici fašismu, nacismu a stalinismu jako C. J. Friedrich, Z. K. Brezinski, S. Neumann, F. L. Neumann, H. Arendt proto vždy – narozdíl od českých žurnalistů a veřejných intelektuálů – píší o totalitární vládě a totalitárním státě.

U obhajoby bych rád slyšel vysvětlení toho, co znamená, že Eichmann nemyslel, co zde Arendtová míní myšlením, což se tedy týká širšího problému vztahu mezi myšlením a jednáním.

Práci doporučuji k obhajobě a při zdařilé obhajobě navrhuji udělit známku **velmi dobře (2)**.

Milan Hanyš

29. srpna 2022